

VÄDERSTADS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Väderstads församling
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2005*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VÄDERSTADS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Väderstads församling

Mjölby kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Översiktskarta	5
Väderstads kyrkogård	6
Kyrkogårdens omgivning	6
Utdrag ur häradskartan	6
Väderstads kyrka	7
Harstads och Väderstads medeltidskyrkor	7
Väderstads kyrka	8
Kyrkogårdens historik	9
Harstads ödekyrkogård	9
Väderstads ödekyrkogård	10
Väderstads nuvarande kyrkogård	11
Beskrivning av kyrkogården	15
Gamla delen. Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Karta	18
Nya delen. Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Skiss	19
Beskrivning av enskilda kvarter	24
Den ursprungliga kyrkogården, Kvarter A-C	24
Det tidiga 1900-talets utvidgning, Kvarter D-F	28
Nya kyrkogården Kvarter G	31
Källor och litteratur	34
Bilagor	35
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	35
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, karta	36
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, lista	37
Fotografier	40
Nuvarande kyrkogården	40
Väderstads ödekyrkogård	40
Harstads ödekyrkogård	50
Kopior ur Sune Ljungstedts gravvårdsinventering fr 1999	51

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på

gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

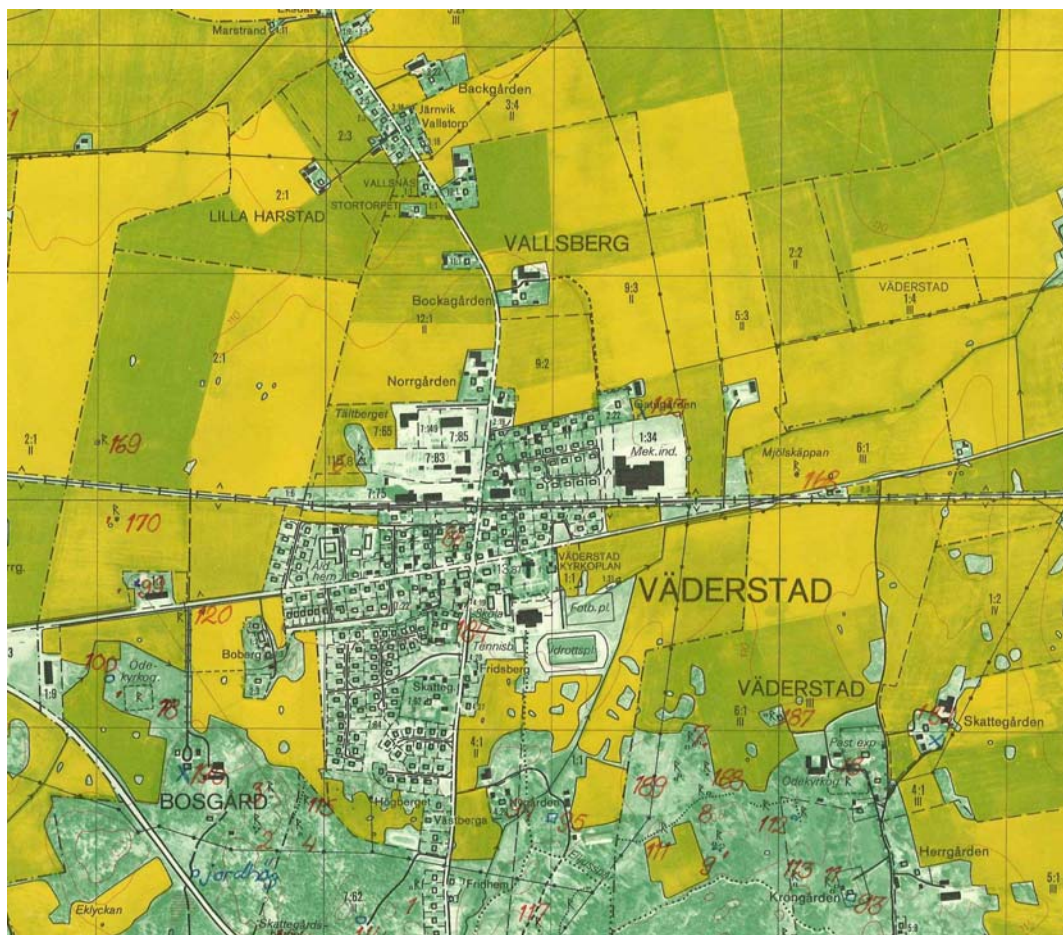
Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.

Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Olle Hörfors, Östergötlands länsmuseum 2005. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

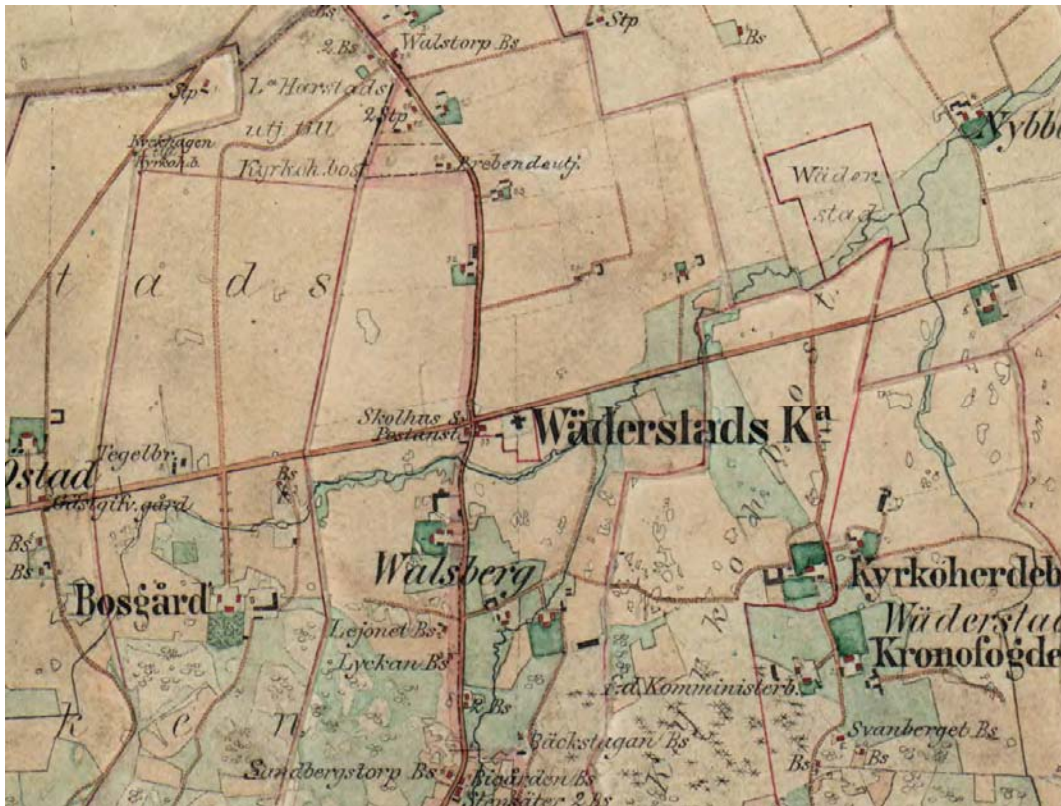
Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 084 39 Väderstad med kyrkogården i mitten. Landskapet norr om samhället är utpräglad slättbygd där förutom åker och gårdslägen endast finns små spridda impediment med grus eller berg. Söderut finns ett småbrutet landskap med skog och småjordbruk. På kartan syns de bägge ödekyrkogårdarna direkt sydväst och sydöst om samhället.

VÄDERSTADS KYRKOGRÅRD

Väderstad är en medeltida socken och omnämns under 1300- och 1400-talen som *Waederstadh* och *Waedhirstad*. Den är belägen i västra Östergötland mellan orterna Ödeshög och Mjölby. Harstads och Väderstads församlingar uppförde en gemensam kyrka som invigdes 1840. Harstads församling uppgick dock först 1892 i Väderstad. Socknen tillhör naturgeografiskt det område som brukar betecknas som Övergångsbygden, dvs zonen mellan Vadstenaslätten i norr och Sydsvenska höglandet. Jordbruk har varit huvudnäringen. Bebyggelsen har framför allt varit samlad i byar, bland de större gårdarna kan bl a Stora Vahlby nämnas. Den numer nedlagda järnvägen mellan Mjölby och Hästholmen öppnades för trafik 1910 med station i Väderstad.

Väster om kyrkan ligger församlingshemmet och i sydväst Väderstads skola. Norr om kyrkogården ligger landsvägen mot Mjölby och tätortsbebyggelse. Österut ligger öppen jordbruksmark och i nordöst ortens stora arbetsgivare Väderstadsverken. I söder finns skolbyggnader och idrottsplaner.

Kyrkogårdens omgivning

Väderstad på häradskartan från 1870-talet. Kyrkogården ligger i korsvägen mitt i bild. Platserna för de bägge ödekyrkogårdarna finns med på kartan. Den före detta kyrkogården i Harstad är markerad som en grön fyrkant ovanför rd i ordet Bosgård sydväst om nuvarande kyrkan medan Väderstads gamla kyrkogård är markerad med en ljusgrön rektangel direkt söder om kyrkoherdebostället och sydöst om nuvarande kyrkan. På kartan är det som ska bli Väderstads samhälle fortfarande en del av Vallsbergs by och all tätortsbebyggelse saknas ännu.

Väderstads kyrka

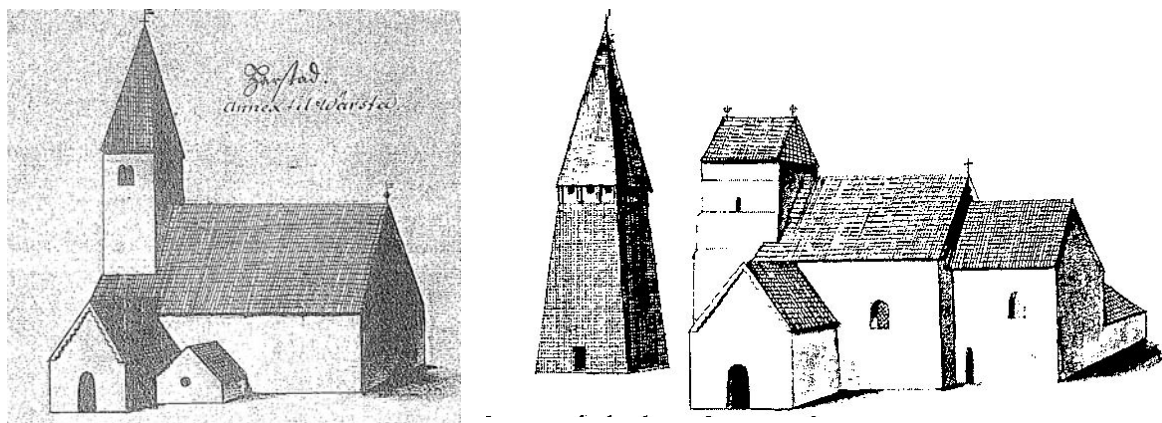
Väderstad och Harstad beslutade 1818 att uppföra en gemensam kyrka. De båda medeltida sockenkyrkorna revs och en gemensam kyrka för de båda församlingarna uppfördes på en ny kyrkplats intill landsvägen mellan Ödeshög och Mjölby. Den nya kyrkan invigdes 1840 och är uppförd efter ritningar av länsbyggmästare Johan Holmgren med vissa korrigeringar av Överintendentsämbetets arkitekt Carl Gustaf Blom Carlsson.

Harstads och Väderstads medeltidskyrkor

Båda kyrkorna var små romanska kyrkor av vanlig östgötatyp, sannolikt tillkomna under 1100-talet. Båda är kända från avbildningar från 1600-talet.

Enligt en anteckning av biskop Rhyzelius som går tillbaka på ett försvunnet protokoll ska Harstads kyrka vara uppförd år 1233 (anteckningen betyder dock snarare att kyrkan fanns detta år, se Cnattingius 1969 s 11). Kyrkan tecknades av Brenner på 1670-talet. Kyrkan bestod då av ett långhus med ett rakt avslutat kor utan absid och har ett lågt smalt romanskt torn. Söder om tornet finns ett vapenhus och ett mindre gravkapell. På Kochs teckning från 1800-talets början är tornet rivet och klockorna sitter i en stapel. Kyrkan revs 1826.

Väderstads kyrka var uppförd av kalksten och bestod av långhus, kor och absid. På Brenners teckning av kyrkan finns en sakristia norr om koret som då saknade absid och ett vapenhus i söder. Klockorna stod i en helt inklädd stapel väster om kyrkan. 1743 byggdes ett nytt torn på kyrkan och klockstapelns togs ned. Kyrkan revs 1837 efter det att man fått tillgång till den nya.

Brenners teckningar av Harstads (till vänster) och Väderstads (till höger) kyrkor.

De båda kyrkornas byggnadshistoria illustrerar på ett talande sätt problemen med kyrkklockornas placering i de tidigmedeltida romanska kyrkorna. I det ena fallet fanns de alltså först i tornet som togs ned och ersattes med en stapel. I det andra fallet fanns en stapel som togs ned medan klockorna sattes upp i ett nybyggt torn.

Väderstads kyrka

Kyrkan är anpassad efter vägen Mjölby-Ödeshög och följaktligen ovanligt nog orienterad i nord-sydlig riktning. Den är uppförd av sten med rektangulärt långhus med halvrunda kortsidor med kor i söder och torn i norr samt sakristia under koret. Exteriören, som är mycket välbevarad, präglas av nyklassicismens ideal med vitputsade fasader och flackt sadeltak, som är belagt med svartmålad skivtäckt plåt.

Väderstads kyrka

Huvudingången är via tornet i norr, men ingångar finns även centralt placerade på öst- och västfasaderna. Den senare är dock igenmurad från insidan. Kyrkan har även interiört, trots ett flertal ombyggnader och förändringar, behållit sin ursprungliga karaktär med ett ljust och luftigt kyrkorum.

Kyrkan präglas fortfarande av byggnadstidens ideal med ett ljust och luftigt kyrkorum och genom bevarad ursprunglig inredning såsom bl a predikstol, altarpopsats och altarring. Värt att notera är även att läktarens östra sida har kvar sina originalbänkar på ett sluttande trägolv och att tornet har bevarat sin äldre karaktär med bl a manuell lucköppning. Den östra spiraltrappan utgör även ett ovanligt inslag med stora hantverkskvaliteter. Orgeln, som är byggd 1861, har inte förändrats nämnvärt och har stora musikaliska och orgelhistoriska värden.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kyrkogården i Väderstad anlades i anslutning till den nuvarande kyrkan i samband med dess uppförande och invigning kring 1840. Den ersatte då två medeltida föregångare, Harstad i sydväst och Väderstad i sydost.

Harstads ödekyrkogård

Kyrkogården är belägen strax nordväst om Harstads Bosgård. Idag syns anläggningen som en firsidig yta begränsad av en till största delen bevarad kyrkogårdsmur och en trädkrans.

Forminnesskylten

På ytan finns två runstenar uppresta och en ruinkulle i mitten talar om var kyrkan stått. Platsen var tidigare vårdobjekt för kulturminnesvården men sköts idag från Bosgården på frivillig basis. Detta innebär att en väg in till runstenarna underhålls medan resten av kyrkogården är beväxt med högt gräs.

Kyrkogården är med all sannolikhet anlagd kring en gårdskyrka tillhörig Bosgården. Gårdar med dessa namn anses ha utgjort en viktig del i den sena vikingatidens och den tidiga medeltidens förvaltningssystem, gårdarna är under tidig medeltid oftast knutna till biskopordet.

Harstads kyrka tillhörde de tidigromanska kyrkorna i Östergötland och har daterats till 1100-talet. Kyrkogården är sannolikt också tidig, för detta talar inte minst de två runstenarna.

Den ena hittades vid en reparation av östra kyrkmuren 1684. Dess text lyder ”askata auk kuthmutr htau ristthu kuml thisi iftir utluk iar buki hathyistathjum an uar bunti kuthr tathr i kriki um” Asgöt och Gudmund de reste detta kummel efter Oddlög, som bodde i Haddestad (eller Harstad?), Han var en bonde god, han dog i Grekland.

1861 meddelar fornforskaren Säve att en runsten påträffats i en bäck strax utanför Harstads kyrkogård (100 famnar). Den blev sönderslagen och inlagd i riksdagsmannen Gustaf Petterssons nya byggnad. Nu ser man enligt Säve endast ett kors och runorna..... uk than b..... vilkas betydelse inte idag kan tolkas. Stenen är numera försvunnen.

1974 hittades ännu en runsten på kyrkogården och det förmodades att den låg som lockhäll på en grav. Undersökningen tillkom sedan Anders Lindahl, mångårig arkeolog på Östergötlands länsmuseum, observerat en flat häll i dagen på kyrkogården och förmodat att denna var en runsten. Undersökningen visade att stenen antagligen varit inmurad i kyrkan och någon kista påträffades inte, däremot fanns rester av flera gravar och ett mynt, en brakteat från 1300-talet, framkom. Runstenen imålades och restes ca 5 m från fyndplatsen. Ansvarig för undersökningen var Gösta Magnusson (Rapportblad och ritning av Magnusson finns i ÖLM:s arkiv). ”Jarl reste denna sten efter Otryggs broder” Jarl reste denna sten efter Otryggs broder...

Väderstads ödekyrkogård

Väderstads ödekyrkogård. Den låga till större delen raserade bogårdsmuren syns bäst i väster (bildens högra kant) och i söder där ett murat parti återstår (mitt i bild)

till höger om det röda uthuset). Till vänster om samma uthus klockstapelruinen.

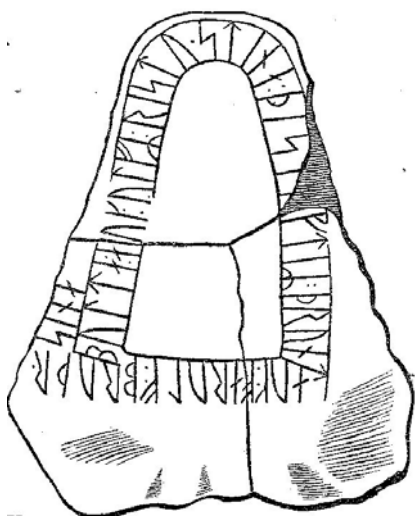
Väderstads ödekyrkogård ligger mitt inne i Väderstads by (ej att förväxla med samhället med samma namn där nuvarande kyrkan ligger), direkt söder om prästgården. Den består av en ca 90 x 50 m (öst-väst) stor kvadratisk gräsbeväxt yta begränsad av en låg vall. På ett kortare parti i söder återstår kyrkogårdsmuren intakt, den är här murad med bruk och ca 1 m hög.

I kyrkogårdens sydvästra hörn finns en naturlig moränkulle på vilken en ca 8 x 8 m stor ruin av klockstapeln finns. Intill denna har en runsten, upphittad på Stora Valby gård 1930, rests.

Själva kyrkan var belägen ca 10 m från den västra och 15 m från den norra muren. Här finns en låg ruinkulle efter den. Vid besiktningstillfället i december låg ett ca 1 dm tjockt snötäcke vilket genast gjorde ruinen svårupptäckt.

Kyrkogården var tidigare omgiven av en kyrkogårdsmur som var ca 1 m hög och täckt av en trähuv. Den var försedd med två stigluckor, en rimligen i söder och en i väster. Rester efter den västra stigluckan kan ses som en mindre stenhög väster om kyrkoruinen.

I den västra stigluckan satt en runsten inmurad på samma sätt som i Harstad. Texten löd ”kitulfr uk suin risthu stin thonsi ifti bruna fathur sin” Götulf och sven ristade denna sten efter Brune sin fader. Denna runsten är numera försvunnen (ligger i stenhögen väster om kyrkoruinen?).

Teckning från Östergötlands runinskrifter 1911. De två nedersta delarna finns i Väderstad.

När en skadad runsten påträffades av Arthur Nordén vid Stora Valby 1930, trodde man först att det var den tidigare kända som påträffats och stenen restes på ödekyrkogården. I själva verket är stenen identisk med en del av runstenen ÖG 86 som ursprungligen satt i hospitalsmuren till Skänninge hospital, och som sedan fördes till Stora Snytringe för att utgöra en del till dess ladugårdsbro och sedan fördes till Stora Valby i samma syfte.

Stenen utgörs av de två nedersta av de tre fragment som var kända från Skänninge. Hela texten lyder ”bulti auk ulf ristu stina thinsi iftir thrunt auk farulf bruthr sina” Bolde och Ulf reste dessa stenar efter Trond och Farulf, sina bröder. Bolde är ett okänt namn som möjligen betyder böld.

Väderstads nuvarande kyrkogård

På kyrkogården och i kyrkan finns en del inventarier och gravstenar som flyttats från de båda äldre kyrkorna. Inne i kyrkan finns bland annat två begravningsvapen från mitten av 1600-talet tillhöriga ätten Gripensköld, ursprungligen från Harstads kyrka.

Längs med utsidan av den östra murens norra del står också en rad med äldre gravstenar som tillvaratagits på de båda ödekyrkogårdarna uppställda. Dessa finns med i Sune Ljungstedts inventering över äldre gravstenar i Östergötland (bilaga till denna rapport) och de flesta är också avritade. De finns också återgivna på listan över exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. 3 av dem är från 1600-talet medan 7 är från 1700-talet.

På kyrkogården finns också 4 vårdar från 1800-talet, vilka står på sina ursprungliga platser och bör tillhöra de allra första som restes på kyrkogården.

En särställning av dessa äldre vårdar har den över rusthållaren Olof Carlsson i Haddestad, död 1843. Denne var en av de mest pådrivande när det gällde kyrkobygget och fick sin grav här bara tre år efter invigningen. Stenen restaurerades och gavs inventarienummer 1995.

Ingen uppgift finns om när den första utbyggnaden av kyrkogården med kvarteren D-F gjordes finns bevarad. Att döma av gravvårdarnas ålder skedde det under 1900-talets början. De äldsta vårdarna är daterade 1919. En vård daterad 1879 är troligen flyttad.

Gravkapellet tillkom efter ritningar av arkitekten Johannes Dahl, godkända 1935.

Två flygbilder finns över Väderstads kyrkogård i Östergötlands läns museums bildarkiv, den första tagen 1935 och den andra 1954.

Bilden från 1935 visar anläggningen som nyligen byggts ut med kvarter D-F, till höger i bild. Här står fortfarande stora ytor outnyttjade. Trädkransen är här ännu låg och döljer inte kyrkogårdens södra del på samma sätt som den gamla kyrkogården helt döljs. Vägen norr om kyrkan är fortfarande en smal byväg och ingen bebyggelse finns tvärs över gatan.

Bilden från 1954 visar samhället i ett betydligt mer uppbyggt skick. Här syns stora delar av kyrkogården. Gravkapellet är tillkommet och kvarter B består av öppna grasmattor med någon enstaka stenramsgrav. Kvarter C söder om kyrkan är däremot ett rent stenrams- och gruskvarter liksom sannolikt det dolda kvarter A. I kvarter D syns flera mycket små stenramsgravar ojämnt spridda över ytan.

1981-1983 byggdes kyrkogården ut mot öster med den nuvarande nya kyrkogården, samtidigt uppfördes den nuvarande personal och redskapsbyggnaden.

Ingen uppgift finns för när minneslunden tillkom, men dessa är vanligen anlagda under 1990-tal.

2001 byggdes handikapprampen upp till kyrkans nordportal.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Kyrkogården består av tre distinkta delar. Den ursprungliga kyrkogården med kvarter A-C ligger runt kyrkan. Kvarter D-F, söder om den ursprungliga kyrkogården, är en utvidgning tillkommen i början på 1900-talet och den nya kyrkogården som tillkom 1981.

Allmän karaktär

Den gamla kyrkogården är anlagd kring kyrkan på 1840-talet och arrangerad i tidens anda och parkideal. Trädkransen, muren och grusgångarna bildar här karaktären. Ursprungligen fanns här öppna gräsytor som sedermera i kvarter A och C förvandlades till grusgravssystem. Dessa finns idag kvar i ett område i kvarter A men är annars borttagna. Från 1960-talet omorganiserades de öppna gräsmattorna och de flesta grusgravarna togs bort medan system av rygghäckar som idag präglar kvarteren tillkom.

Vid utbyggnaden av kyrkogården vid sekelskiftet kopierades karaktären på den gamla kyrkogården och två nya gräsmattor tillkom, kvarter D och E. Muren mellan de två delarna togs bort. Idag har kvarteren samma prägel som den äldsta kyrkogården.

Den nya kyrkogård som togs i bruk 1981 har ännu inte funnit sin karaktär. Den präglas av att flera olika funktioner delar på samma yta. Stora öppna gräsytor med korta sträckor påbörjade häcksystem finns. Endast en enstaka gravvård finns. I norra delen finns kyrkans parkering innanför kyrkogårdens omgärdning och tvärs över går en bilväg ned till arbetslokalerna i den sydvästra delen. I sydöst ligger en nyanlagd minneslund. I väst och nordväst finns parkmiljön runt gravkapellet och en rad uppställda äldre gravvårdar från 16-1800-tal.

Omgärdning

I väster finns en ca 1,2 m hög kyrkogårdsmur. Muren är en halvmur med insidan svagt släntad, utsidan är uppbyggd av 0,6-0,3 m stor huggen sten. På den del av västmuren som tillhör kyrkogårdsutvidgningen under tidigt 1900-tal är stenen istället sprängd och 0,5-1,0 m stor. På murens insida finns en 1,2 m hög syrenhäck och en trädkrans med nio lindar.

I norr finns på ömse sidor om huvudingången samma kyrkogårdsmur som i väster. Insidan är beväxt med en 0,6 m hög idegranshäck. På den del av norra omgärdningen som hör till nya kyrkogården finns istället en 1,5 m hög bokhäck. Sex äldre lindar ingår i trädkransen på den gamla delen och sju yngre på den nya.

Samma bokhäck avgränsar anläggningen mot öster. I trädkransen ingår nio yngre lindar.

I söder finns på den nya delen samma bokhäck. På den del av omgärdningen som tillhör utvidgningen på tidigt 1900-tal finns en halvmur av sprängd sten som är 1,2 m hög och uppförd av 0,5-1,0 m stor sten. Innanför denna finns en 1,2 m hög syrenhäck. I trädkransen ingår i den yngre delen tre yngre lindar och på den äldre delen sju äldre lindar.

Ingångar

I väster mellan den ursprungliga kyrkogården och 1900-talsutvidgningen finns en ingång via en smidd dubbelgrind i järn mellan enkla firsidiga grindstolpar. Grinden är ornerad med spjälor och kors i två nivåer.

Huvudingången finns via en trappa från gatan i norr, denna når huvudportalen direkt utan att kyrkogården passeras. Entrén till kyrkogården sker via grindar öster och väster om trappan. Arrangemanget är relativt komplicerat, inte minst efter tillägget av handikappuppfarten som tvärrar genom hela anläggningen. Eftersom kyrkan är byggd på en från kyrkogården upphöjd terrass, ca 1,2 m hög, behövs en trappa om sju steg för att nå upp till kyrkan. Denna är bred och försedd med räcken i rundjärn. Nivåskillnaden mellan kyrkogården och gatan är lägre och här finns en smalare modernare trappa i fem steg med enkla räcken i rundjärn. Grindarna in till kyrkogården på respektive sidor om trapporna är identiska. De består av dubbelgrindar i smidesjärn med pilspetsornament i två nivåer mellan firsidiga gränstolpar.

Huvudingången till nya kyrkogården finns i norr och består av en bred dubbelgrind i smidesjärn mellan grindstolpar murade av gråvitt tegel. Grindarna har en enkel spjäldekor i två nivåer. Grindarna är breda för att tillåta biltrafik till parkeringen som ligger direkt sydöst om ingången.

I söder, intill arbetslokalerna, finns en liten dubbelgrind i smidesjärn mellan metallstolpar. Den har båg- och spjälornament i två nivåer.

Vegetation

Förutom det som redan beskrivits i kapitlet om omgärningen finns häcksystem inne på kyrkogården.

I kvarter A är den norra delen ett rent gruskvarter. På den södra delen finns östvästligt löpande rygghäckar mellan gravraderna. Från norr först en 1,1 m hög tuja, därefter en häck av perenner, en ca 1,0 m hög spirea och en 0,4 m hög måbär.

I kvarter B består den norra delen av en öppen gräsmatta medan den södra är indelad av tre nordsydligt löpande och en östvästligt löpande rygghäck. Från väster först två 0,4 m hög spireor och en 1,0 m hög tuja. Längst i söder finns en östvästligt löpande 1,2 m hög tuja.

I kvarter C har en 1,2 m hög tuja planterats där kyrkogårdsmuren tidigare låg, vilket innebär att två av kvarterets gravrader står norr om häcken och en rad söder därom.

Inne i kvarter D och E finns nordsydligt orienterade häcksystem. Från väster räknat en 1,0 m hög idegran, en perennhäck, en 0,8 m hög idegran, två 1 m höga måbärshäckar, en 0,6 m hög idegran, en 1,0 m hög idegran, en 0,8 m hög måbär, två 0,6 m höga hagtorn samt en 1,3 m hög idegranshäck.

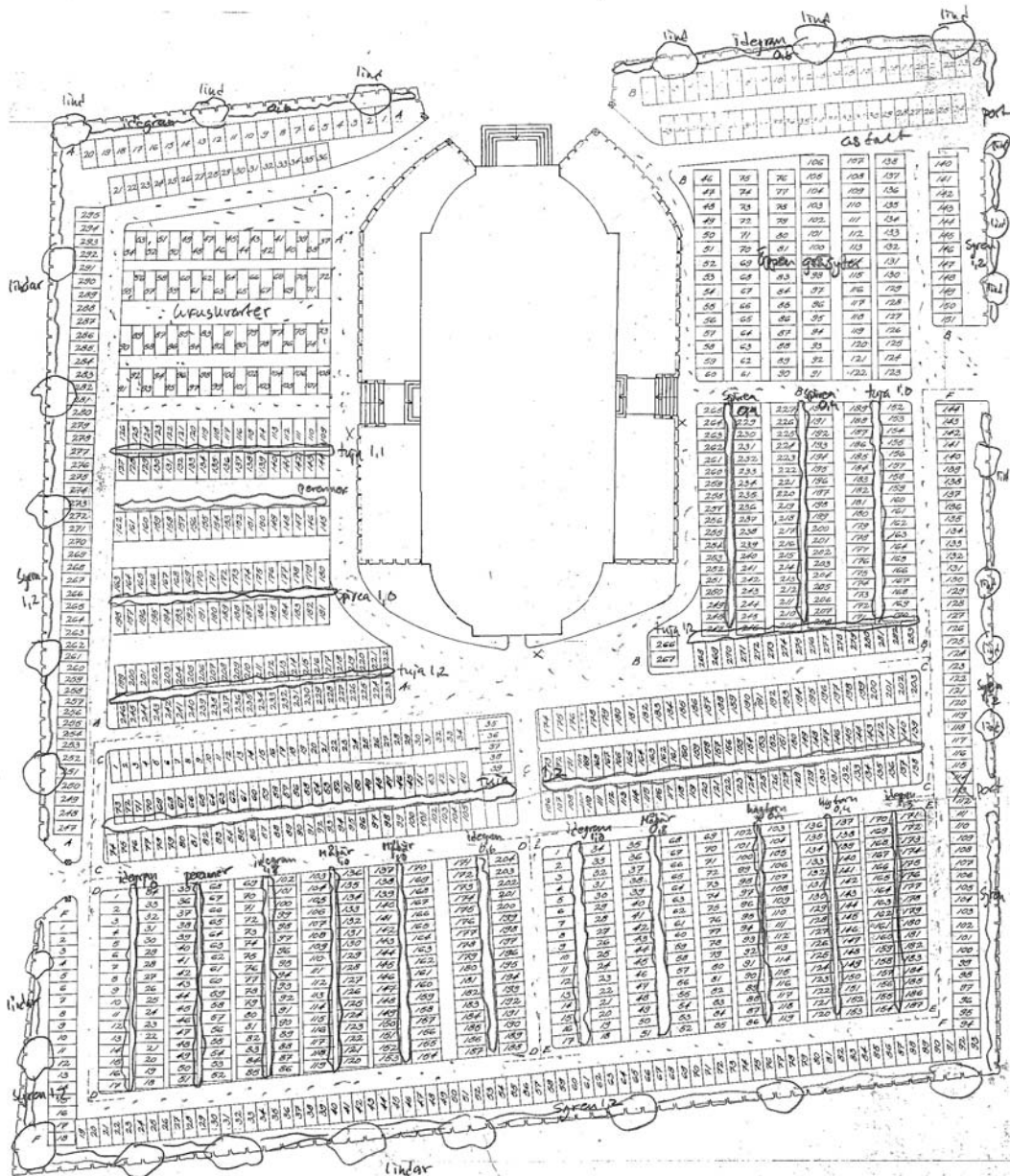
På den nya kyrkogården finns mindre delar av de planerade häcksystemen på plats. I det planerade gravkvarter G, mitt på ytan, finns en av de fem planerade idegranshäckarna på plats medan övriga saknas. Kortare sträckor av idegranshäck finns på gräsmattan mellan parkeringen och kvarter G. I östligaste delen av kvarter G följer en häck den rundade östkanten. Längst i söder mellan arbetslokalen och minneslunden finns ett rektangulärt häcksystem av hagtorn och måbär. Här växer också tre mindre körsbärsträd. Vid gravkapellet växer två höga kastanjer och två hängbjörkar.

Gångsystem

På den ursprungliga kyrkogården består gångarna dels av naturgrus dels av asfalt. Grusgångarna är regelbundet anlagda så att en gång följer kyrkogårdens utsida lämnande en gravrad utanför och en gång går från vardera mitten av kvarter A och B i väster respektive öster in till varsin port. Gången från den norra ingången på östra sidan och fram till kyrkans norra huvudentré ingår i kyrkans handikappanpassning och är asfalterad.

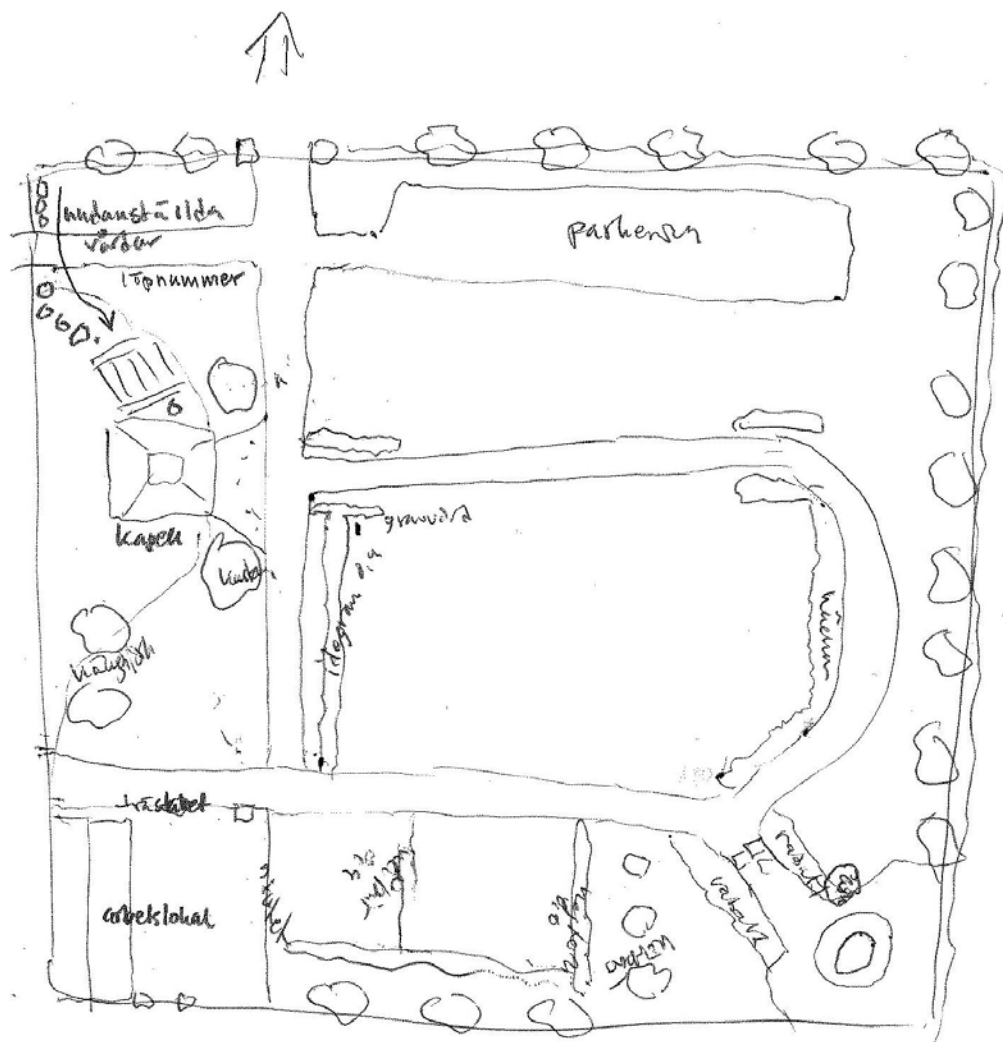
På den utvidgade delen av kyrkogården består gångsystemen av naturgrus. En gång går runt hela kyrkogårdsdelen och en nordsydlig mittgång delar kvarter D från kvarter E.

På den nya kyrkogården är gångarna asfalterade. De består av en väg från huvudgrinden fram till arbetslokalen, parkeringen i nordost samt en slinga kring kvarter G i mitten. Gången in till minneslunden är satt med trädgårdsplattor.

VÄDERSTAD KYRKOGRÅRD.
GRÄVPLÅT

Vegetation och grusgångar
Väderstads kyrkogård, gamla delen

*Vegetation, gånger och gravvårdar med kulturhistoriskt intresse
Väderstads nya kyrkogård*

Ej skalenlig fältskiss.

Gravvårdstyper

Kvarter A innehåller vårdar från 1843 till 2005. Äldst är Rusthållaren Olof Carlson i Haddestads vård. Längs med norra och västra utsidan står också ett tiotal höga smala svarta vårdar från 1873-1930. På västra utsidan ligger också Karleby släktgrav, vilken består av en större stenramsgrav i vilken ett större stenblock ligger. Detta har försetts med en bronsplakett och på denna är namnen på alla begravda inristade, totalt 10 personer representerande 3 generationer och 100 år.

I det inre finns i norra delen ett rent grusgravskvarter. Gravvårdarna är av gängse 1950-talstyp och innehåller generellt sett mycket lite information. I den södra inre delen finns också huvudsakligen vårdar av låg bred typ från 1950- och 1960-talen.

I kvarter B står tre vårdar från 1800-talets mitt längst i norr. Ytterligare två finns i östra utkanten. Kvarteret innehåller vårdar från 1853-2005. Kvarterets inre har tidigare innehållit kyrkogårdens allmänna linje. Från denna tid finns en enstaka linjevård bevarad. Övriga platser är belagda med låga breda vårdar från huvudsakligen 1970-tal och framåt.

I kvarter C finns stor variation på gravvårdar, både vad gäller ålder och utseende. Kvarteret innehåller vårdar från 1848-1993. Bland de ovanligare formerna finns två kalkstenscors och en vapensköld. Längst i söder finns tre mycket stora grusade stenramsgravar.

Den ursprungliga kyrkogården har förmodligen haft en ståndsuppdelning med en tydlig markering av utkanterna där höga smala vårdar, oftast av svart granit, dominerat. Förutom 1800-talsvårdarna finns ett flertal från tidigt 1900-tal här. En del luckor där yngre vårdar kompletterar finns. I det inre finns obetydliga rester efter en allmän linje i den nordöstra delen av kyrkogården.

Kvarter D innehåller ett tiotal typiska linjegravstenar från 1925-1932 annars, dominerar vårdar från 1960-2000-tal helt. En grusad stenramsgrav finns. Gravvårdarna som helhet är från 1925-2005. I kvarter E finns enstaka vårdar från 1920-talet annars dominerar låga breda moderna vårdar totalt. Gravvårdar från 1924-2005. Båda kvarteren har relativt många lediga platser.

I kvarter F står flera av de ursprungliga gravvårdarna kvar. Två har dateringar från 1856 respektive 1879. I det första fallet är stenen stilmässigt uppenbarligen tillkommen 1922 då dess huvudman begravdes. Här har de sedan länge avlidna föräldrarnas namn också tagits med. Den andra vården finns längst upp i nordöst, i ett område som egentligen tillhör den gamla kyrkogården. De äldre vårdarna är ofta höga smala och resta över hemmansägare i trakten. En uppblandning med yngre vårdar finns i hela kvarteret.

På den nya kyrkogården finns endast en, helt modern gravvård.

Minneslund

Minneslundens är belägen i det sydöstra hörnet av den nya kyrkogården.

I mitten finns en rund plantering kring ett naturligt stenblock med texten "minneslund". Kring denna finns en firsidig plan med avrundade hörn byggd av trädgårdsplattor. In till lunden löper en gång av samma material. Ingången kantas av blomrabatter och i fonden finns tårpil och syren.

Byggnader

Gravkapellet ligger öster om kyrkan, på en terrass som sträcker sig en bit in på nya kyrkogården. Det tillkom efter ritningar av arkitekten Johannes Dahl, godkända 1935.

Kapellet består av 1,5 våningar i souterräng. Det är kvadratisk till formen, vittrappat och har detaljer som de två portarna, i öst och väst, en till vardera våning, i svart.

Taket är välvt och belagt med svart falsad plåt. Mitt på taket finns en lanternin.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

På Väderstads kyrkogård utgör kyrka och kyrkogård en helhetsmiljö från sent 1840-tal. Till kyrkbyggnaden kommer kyrkogården med omgivande kyrkogårdsmur, trädkrans och grusgångar som alla är en del av 1800-talets parkideal.

Bland gravvårdarna finns ett relativt stort antal av den första generationens sockenbor som begravdes på den nya kyrkogården representerade på ursprunglig plats. Dessa gravvårdar utgörs dels av kalkstensvårdar men också av höga smala vårdar placerade utmed kyrkogårdens utkanter. Dessa utgör också en viktig del i den ursprungliga miljön.

I den inre norra delen av kvarter A finns ett intakt grusgravskvarter, vilket visar på 1950-talets begravningsskick med grusade stenramsgravar och låga breda gravvårdar, ofta med mycket lite information förutom namn och ordet familjegrav. Gruskvarter av dessa slag var tidigare mycket vanliga men har på grund av kostsam skötsel i rask takt rationaliserats bort på senare år.

Från och med 1960-talet omorganiserades de tidigare öppna gräsmattorna och de flesta grusgravarna och de äldre linjegravvårdarna i kvarter B togs bort medan system av rygghäckar som idag präglar kvarteren tillkom.

I 1900-talets början utvidgades kyrkogården mot söder. Utvidgningen gjordes som en förlängning av den gamla och med tydlig avsikt att utvidgningen skulle synas så lite som möjligt och den nya delen anpassas till den gamlas stil. En liknande kyrkogårdsmur byggdes och omgärdande häckar och trädkrans blev desamma som på den äldre delen. Den gamla sydmuren i kvarter C togs bort och istället planterades en häck på dess plats.

I tidens anda var nyanläggningen ståndsuppdelad, så att de dyrare köpegravarna var placerade i kvarter F, längs med utsidan och i den del av kvarter C som vetter mot den nya anläggningen. Ett relativt stort antal av dessa vårdar finns kvar på ursprunglig plats, vilket gör dem kulturhistoriskt värdefulla. I områdets inre, kvarter D och E, har mindre påkostade gravar och linjegravar funnits. De flesta av dessa är ersatta under sen tid men ett tillräckligt stort antal finns kvar för att områdets ursprungliga karaktär ska synas. Det inre präglas idag av rygghäckssystem i raka nordsydliga rader.

Kyrkogårdens gravvårdar med titlar speglar till stor del ortens utveckling. I ett första skede dominerar titlarna och de bästa platserna helt av de större hemmansägarna och lantmännen på orten. I ett senare skede påverkas titelfloran relativt markant av den framväxande samhällsbildningen, varvid titlarna kommer att berikas med hantverkare, akademiker, företagare och tjänstemän.

Den nya kyrkogårdsdelen är anlagd 1981-93 på vad som tidigare var åkermark samt parkmark (runt gravkapellet). Den nya kyrkogårdsdelen kom att innehålla flera olika funktioner som leder dess karaktär i flera olika, ibland oförenliga riktningar.

De kulturhistoriska värdena finns därför främst i nordväst, där ett flertal äldre kulturhistoriskt mycket värdefulla gravvårdar ställts upp samt i miljön kring gravkapellet.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Den ursprungliga kyrkogården, Kvarter A-C

Kvarteren omfattar gravplatserna A1-297, B1-293 och C1-203. Kvarter A ligger väster om kyrkan, kvarter B öster därom och kvarter C söder om kyrkan.

*Ovan till vänster grusdelen av kvarter A.
Ovan till höger kvarter B och till vänster
de två nordliga raderna i kvarter C.*

Allmän karaktär

Den gamla kyrkogården är anlagd kring kyrkan på 1840-talet och arrangerad i tidens anda och parkideal. Trädkransen, muren och grusgångarna bildar här karaktären. Ursprungligen fanns här öppna gräsytor som sedermera i kvarter A och C förvandlades till grusgravssystem. Dessa finns idag kvar i ett område i kvarter A men är annars borttagna. Från 1960-talet omorganiserades de öppna gräsmattorna och de flesta grusgravarna togs bort medan system av rygghäckar som idag präglar kvarteren tillkom.

Vid utbyggnaden av kyrkogården vid sekelskiftet kopierades karaktären på den gamla kyrkogården och två nya gräsmattor tillkom, kvarter D och E. Muren mellan de två delarna togs bort. Idag har kvarteren samma prägel som den äldsta kyrkogården.

Omgärdning

I väster finns en ca 1,2 m hög kyrkogårdsmur. Muren är en halvmur med insidan svagt släntad, utsidan är uppbyggd av 0,6-0,3 m stor huggen sten. På murens insida finns en 1,2 m hög syrenhäck och en trädkrans med sex lindar.

I norr finns på ömse sidor om huvudingången samma kyrkogårdsmur som i väster. Insidan är beväxt med en 0,6 m hög idegranshäck. Sex lindar ingår i trädkransen.

I öster finns samma mur som i norr och väster. Innanför muren växer en 1,2 m hög syrenhäck och i trädkransen ingår sex lindar.

I söder är kyrkogårdsmuren borttagen och gränsen mot den nyare kyrkogården (Kv D-F) består av en grusgång.

Ingångar

I väster finns en ingång via en smidd dubbelgrind i järn mellan enkla firsidiga grindstolpar. Grinden är ornerad med spjälor och kors i två nivåer.

Huvudingången finns via en trappa från gatan i norr, denna når huvudportalen direkt utan att kyrkogården passeras. Entrén till kyrkogården sker via grindar öster och väster om trappan. Arrangemanget är relativt komplicerat, inte minst efter tillägget av handikappuppfarten som tvärrar genom hela anläggningen. Eftersom kyrkan är byggd på en från kyrkogården upphöjd terrass, ca 1,2 m hög, behövs en trappa om sju steg för att nå upp till kyrkan. Denna är bred och försedd med räcken i rundjärn. Nivåskillnaden mellan kyrkogården och gatan är lägre och här finns en smalare modernare trappa i fem steg med enkla räcken i rundjärn. Grindarna in till kyrkogården på respektive sidor om trapporna är identiska. De består av dubbelgrindar i smidesjärn med pilspetsornament i två nivåer mellan firsidiga granitstolpar.

På östra sidan finns flera ingångar. Längst i norr finns en öppning i häcken genom vilken en asfalterad väg leder över muren in från parkeringen på nya kyrkogården. På ömse om sidor gravkapellet finns trappor ned till nya kyrkogården. I kvarterets sydöstra utkant finns en öppning i häcken genom vilken en väg leder ut till nya kyrkogården.

Vegetation

Förutom det som redan beskrivits i kapitlet om omgärningen finns häcksystem inne på kyrkogården.

I kvarter A är den norra delen ett rent gruskvarter. På den södra delen finns östvästligt löpande rygghäckar mellan gravraderna. Från norr först en 1,1 m hög tuja, därefter en häck av perenner, en ca 1,0 m hög spirea och en 0,4 m hög måbär.

I kvarter B består den norra delen av en öppen gräsmatta medan den södra är indelad av tre nordsydligt löpande och en östvästligt löpande rygghäck. Från väster först två 0,4 m hög spireor och en 1,0 m hög tuja. Längst i söder finns en östvästligt löpande 1,2 m hög tuja.

I kvarter C har en 1,2 m hög tuja planterats där kyrkogårdsmuren tidigare låg, vilket innebär att två av kvarterets gravrader står norr om häcken och en rad söder därom.

Gångsystem

Gångsystemen består dels av naturgrus dels av asfalt. Grusgångarna är regelbundet anlagda så att en gång följer kyrkogårdens utsida lämnande en gravrad utanför och en gång går från vardera mitten av kvarter A och B i väster respektive öster in till varsin port. Gången från den norra ingången på östra sidan och fram till kyrkans norra huvudentré ingår i kyrkans handikappanpassning och är asfalterad.

Gravårdstyper

Kvarter A innehåller vårdar från 1843 till 2005. Äldst är Rusthållaren Olof Carlson i Haddestads vård. Längs med norra och västra utsidan står också ett tiotal höga smala svarta vårdar från 1873-1930. På västra utsidan ligger också Karleby släktgrav, vilken består av en större stenramsgrav i vilken ett större stenblock ligger. Detta har försetts med en bronsplakett och på denna är namnen på alla begravda inristade, totalt 10 personer representerande 3 generationer och 100 år.

I det inre finns i norra delen ett rent grusgravskvarter. Gravvårdarna är av gängse 1950-talstyp och innehåller generellt sett mycket lite information. I den södra inre delen finns också huvudsakligen vårdar av låg bred typ från 1950- och 1960-talen.

I kvarter B står tre vårdar från 1800-talets mitt längst i norr. Ytterligare två finns i östra utkanten. Kvarteret innehåller vårdar från 1853-2005. Kvarterets inre har tidigare innehållit kyrkogårdens allmänna linje. Från denna tid finns en enstaka linjevård bevarad. Övriga platser är belagda med låga breda vårdar från huvudsakligen 1970-tal och framåt.

I kvarter C finns stor variation på gravvårdar, både vad gäller ålder och utseende. Kvarteret innehåller vårdar från 1848-1993. Bland de ovanligare formerna finns två kalkstenscors och en vapensköld. Längst i söder finns tre mycket stora grusade stenramsgravar.

Kyrkogården har förmodligen haft en ståndsuppdelning med en tydlig markering av utkanterna där höga smala vårdar, oftast av svart granit, dominerat. Förutom 1800-talsvårdarna finns ett flertal från tidigt 1900-tal här. En del luckor där yngre vårdar kompletteras finns. I det inre finns obetydliga rester efter en allmän linje i den nordöstra delen av kyrkogården.

Titlar på vårdar förekommer i 62 fall. De lantliga titlarna dominerar men det framväxande stationssamhället gör att titlarna får stor variation. Från lanbruket förekommer hemmansägare/lanbrukare 20 gånger, rusthållaren 2 och trädgårdsmästaren 1 gång.

Kyrka och skola representeras av 1 comminister, 1 prost/kyrkoherde/teol kand, 5 kyrkvårdar, 1 kyrkovaktmästare, 1 rektor och 1 folkskollärare. Av hantverkare förekommer 6 stycken 1 gång vardera, murare, urmakare, mjölnare, timmerman, smidesmästare och möbelsnickare.

Förtroendemän och akademiker representeras av 1 civilingenjör, 1 medecine licenciat och 1 notarie, 1 kommunalordförande och 1 kommunalkamrer. Udda yrkesbeteckningar är 2 fabriker, 1 enkefru, 1 byggmästare, 1 fastighetsmäklare och 1 fornminnesvårdare.

Minneslund

-

Byggnader

I öster finns gravkapellet, se allmänna beskrivningen över kyrkogården.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

På Väderstads kyrkogård utgör kyrka och kyrkogård en helhetsmiljö från sent 1840-tal. Till kyrkbyggnaden kommer kyrkogården med omgivande murar, trädkrans och häckar som alla är en del av 1800-talets parkideal. Att den ursprungliga planen och strukturen bevarats är av högt kulturhistoriskt värde.

Bland gravvårdarna finns ett relativt stort antal av den första generationens sockenbor som begravdes på den nya kyrkogården representerade på ursprunglig plats. Dessa gravvårdar utgörs dels av kalkstensvårdar men också av höga smala vårdar placerade utmed kyrkogårdens utkanter. Dessa utgör också en viktig del i den ursprungliga miljön då de visar på hur den äldre traditionens gravar ser ut under perioden.

I den inre norra delen av kvarter A finns ett intakt grusgravskvarter, vilket visar på 1950-talets begravningskick med grusade stenramsgravar och låga breda gravvårdar, ofta med mycket lite information förutom namn och ordet familjegrav. Gruskvarter av detta slag var tidigare mycket vanliga men har på grund av kostsam skötsel i rask takt rationaliserats bort på senare år. Från och med 1960-talet omorganiserades de tidigare öppna gräsmattorna och de flesta grusgravarna och de äldre linjegravvårdarna i kvarter B togs bort medan system av rygghäckar som idag präglar kvarteren tillkom.

Miljön kompletteras med det av Johannes Dahl ritade gravkapellet från 1930-talet .

Det tidiga 1900-talets utvidgning, Kvarter D-F

Kvarteren omfattar gravplatserna D1-188, E1-187 och F1-144. Kvarter F utgörs av gravarna utmed muren och kvarteren D och E är kvadrater innanför detta.

Kvarter D

Kvarter F

Allmän karaktär

Kyrkogårdsdelen är anlagd som en förlängning av den gamla och med tydlig avsikt att utvidgningen skulle synas så lite som möjligt och den nya delen anpassas till den gamlas stil. Liknande kyrkogårdsmur byggdes och omgärdande häckar och trädkrans blev desamma som på den äldre delen. Den gamla sydmuren i kvarter C togs bort och istället planterades en häck på dess plats.

I tidens anda var nyanläggningen ståndsuppdelad, så att de dyrare köpegravarna var placerade i kvarter F, längs med utsidan och i den del av kvarter C som vetter mot den nya anläggningen. Ett relativt stort antal av dessa vårdar finns kvar på ursprunglig plats, vilket gör dem kulturhistoriskt värdefulla. I områdets inre, kvarter D och E, har mindre påkostade gravar och linjegravar funnits. De flesta av dessa är ersatta under sen tid men ett tillräckligt stort antal finns kvar för att områdets ursprungliga karaktär ska synas. Det inre präglas idag av rygghäckssystem i raka nordsydliga rader.

Omgärdning

I väster, söder och öster finns en ca 1,2 m hög kyrkogårdsmur. Muren är en halvmur med insidan svagt släntad, utsidan är uppbyggd av 2 lager sprängd ca 1,0 x 0,5 m stor sten. På murens insida finns en 1,2 m hög syrenhäck och en trädkrans, i väster med tre lindar, i söder med sju lindar. I öster saknas trädkransen och istället står här arbetsboden från 1982.

I norr är kyrkogårdsmuren borttagen och gränsen mot den ursprungliga kyrkogården (Kv A-C) består av en grusgång.

Ingångar

I väster finns en ingång via en smidd dubbelgrind i järn mellan enkla firsidiga grindstolpar. Grinden är ornerad med spjälor och kors i två nivåer. Mitt emot denna på östra sidan finns en enklare öppning i häcken som leder ut till nya kyrkogården. Denna är tillkommen 1981 i samband med anläggandet av den nya kyrkogården.

Vegetation

Förutom det som redan beskrivits i kapitlet om omgärningen finns nordsydligt orienterade häcksystem inne i kvarter D och E. Från väster räknat en 1,0 m hög idegran, en perennhäck, en 0,8 m hög idegran, två 1 m höga måbärshäckar, en 0,6 m hög idegran, en 1,0 m hög idegran, en 0,8 m hög måbär, två 0,6 m höga hagtorn samt en 1,3 m hög idegranshäck.

Gångsystem

Gångsystemen består av naturgrus. En gång går runt hela kyrkogårdsdelen och en nordsydlig mittgång delar kvarter D från kvarter E.

Gravvårdstyper

Kvarter D innehåller ett tiotal typiska linjegravstenar från 1925-1932, annars dominerar vårdar från 1960-2000-tal helt. En grusad stenramsgrav finns. Gravvårdarna som helhet är från 1925-2005. I kvarter E finns enstaka vårdar från 1920-talet, annars dominerar låga breda moderna vårdar totalt. Gravvårdar från 1924-2005. Båda kvarteren har relativt många lediga platser.

I kvarter F står flera av de ursprungliga gravvårdarna kvar. Två har dateringar från 1856 respektive 1879. I det första fallet är stenen stilmässigt uppenbarligen tillkommen 1922 då dess huvudman begravdes. Här har de sedan länge avlidna föräldrarnas namn också tagits med. Den andra vårdan finns längst upp i nordöst, i ett område som egentligen tillhör den gamla kyrkogården. De äldre vårdarna är ofta höga smala och resta över hemmansägare i trakten. En uppblandning med yngre vårdar finns i hela kvarteret.

Titlar på vårdar förekommer i 24 fall. Fördelningen liknar den på den ursprungliga kyrkogården. De lantliga titlarna dominerar men det framväxande stationssamhället gör att titlarna får stor variation. Från lantbruket förekommer hemmansägare/lantbrukare 10 gånger och trädgårdsmästaren 1 gång.

Kyrka och skola representeras av 1 kyrkoherde och 1 kantor. Av hantverkare förekommer 3 stycken, mjölnare, målare och snickare. Företagsägare är sadelmakeriägaren, kvarndisponenten och fabrikören. Av akademiker finns 1 tandläkare och 1 provincialläkare, av militärer 1 livgrenadjär och 1 fanjunkare. Udda titel är lantbrevbäraren.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkogårdsdelen är anlagd som en förlängning av den gamla och med tydlig avsikt att utvidgningen skulle synas så lite som möjligt och den nya delen anpassas till den gamlas stil. Liknande kyrkogårdsmur byggdes och omgärdande häckar och trädkrans blev desamma som på den äldre delen. Den gamla sydmuren i kvarter C togs bort och istället planterades en häck på dess plats.

I tidens anda var nyanläggningen ståndsuddelad, så att de dyrare köpegravarna var placerade i kvarter F, längs med utsidan och i den del av kvarter C som vetter mot den nya anläggningen. Ett relativt stort antal av dessa vårdar finns kvar på ursprunglig plats, vilket gör dem kulturhistoriskt värdefulla. I områdets inre, kvarter D och E, har mindre påkostade gravar och linjegravar funnits. De flesta av dessa är ersatta under sen tid men ett tillräckligt stort antal finns kvar för att områdets ursprungliga karaktär ska synas. Det inre präglas idag av rygghäcksystem i raka nordsydliga rader.

Nya kyrkogården, Kvarter G

Kvarteret omfattar gravplatserna G1-226 och är beläget i den södra delen av den nya kyrkogården. Endast 1 gravvård finns.

Den enda gravvården i kvarteret Kvarter G

Allmän karaktär

Kyrkogårdsdelen är anlagd 1981-93 på vad som tidigare var åkermark, samt parkmark (runt gravkapellet). Den nya kyrkogårdsdelen kom att innehålla flera olika funktioner som leder dess karaktär i flera olika, ibland oförenliga riktningar. I norr och nordöst finns parkeringen som alltså sker innanför kyrkogårdens grindar. I sydväst finns arbetslokaler och garage. Framför detta finns ett upplag med grus och jord med mera, som används för arbeten inne på kyrkogården. Trafiken fram och tillbaka till arbetslokalen sker via en asfalterad väg från kyrkogårdsgrinden i norr. I nordvästra delen mellan gravkapellet och norra muren är en rad värdefulla äldre gravvårdar uppställda, närmast som en minnespark. I sydöst ligger minneslundan. I väster mellan ingången och arbetslokalen ligger gravkapellet från 1935 på en utskjutande terrass. På norra sidan av kapellet leder en trappa ned till den nya kyrkogården. Kring kapellet finns uppväxta träd och platsen har karaktär av gammal park.

Själva begravningsplatsen har en planerad karaktär med gravplatser utefter T-formade häckar. Endast en av planerade fem finns på plats, och den enda gravvården ser ensam ut.

Omgärdning

I väster finns gamla kyrkogårdens östra omgärdning som består av en ca 1,2 m hög kyrkogårdsmur. Muren är en halvmur med insidan svagt släntad, utsidan är uppbyggd av 0,6-0,3 m stor huggen sten. På murens insida finns en 1,2 m hög syrenhäck och en trädkrans med sex lindar.

I norr, öster och söder finns en ca 1,5 m hög bokhäck och en trädkrans av i norr 7, i öster 8 och i söder 3 ca 20-åriga träd.

Området kring arbetslokalen är avgärdat från resten av kyrkogården med ett vitt trästaket i norr och öster och av gamla kyrkogårdens östra mur i väster.

Ingångar

Norra huvudingången

Södra grinden

I väster mot gamla kyrkogården finns två enklare öppningar i mur och häck, dels längst i norr där en ramp leder in till kyrkogården och dels i gränsen mellan den ursprungliga kyrkogården och utvidgningen i början av 1900-talet, där nivåskillnaden är mindre och någon ramp inte är nödvändig. Vid gravkapellet finns en trappa som leder mellan de bägge kyrkogårdsdelarna.

Huvudingången finns i norr och består av en bred dubbelgrind i smidesjärn mellan grindstolpar murade av gråvitt tegel. Grindarna har en enkel spjaldekor i två nivåer. Grindarna är breda för att tillåta biltrafik till parkeringen som ligger direkt sydöst om ingången.

I söder, intill arbetslokalerna, finns en liten dubbelgrind i smidesjärn mellan metallstolpar. Den har båg- och spjalornament i två nivåer. En likadan grind finns också mellan kyrkogården och det avgärdade området kring arbetslokalen.

Vegetation

På den nya kyrkogården finns mindre delar av de planerade häcksystemen på plats. I det planerade gravkvarter G, mitt på ytan, finns en av de fem planerade idegranshäckarna på plats medan övriga saknas. Kortare sträckor av idegranshäck finns på gräsmattan mellan parkeringen och kvarter G. I östligaste delen av kvarter G följer en häck den rundade östkanten. Längst i söder mellan arbetslokalen och minneslunden finns ett rektangulärt häcksystem av hagtorn och måbär. Här växer också tre mindre körsbärsträd. Vid gravkapellet växer två höga kastanjer och två hängbjörkar.

Gångsystem

Gångarna är asfalterade. De består av en väg från huvudgrinden fram till arbetslokalen, parkeringen i nordost samt en slinga kring kvarter G i mitten. Gången in till minneslunden är satt med trädgårdsplattor.

Gravårdstyper

Endast en gravvård, helt modern, från år 2000 finns.

Byggnader

Arbetslokalen, bestående av garage och lokaler för de anställda, tillkom 1981. Huset har träpanel som är målad i en ljus ljusblå nyans och detaljer i en något mörkare ljusblå nyans. Taket är av rött tegel.

Minneslund

Minneslunden är belägen i det sydöstra hörnet. I mitten finns en rund plantering kring ett naturligt stenblock med texten ”minneslund”. Kring denna finns en firsidig plan med avrundade hörn byggd av trädgårdsplattor. In till lunden löper en gång av samma material. Ingången kantas av blomrabatter och i fonden finns tårpil och syren.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkogårdsdelen är anlagd 1981-93 på vad som tidigare var åkermark och parkmark (runt gravkapellet). Den nya kyrkogårdsdelen kom att innehålla flera olika funktioner som leder dess karaktär i flera olika, ibland oförenliga riktningar.

De kulturhistoriska värdena finns därför främst i nordväst, där ett flertal äldre kulturhistoriskt mycket värdefulla gravvårdar ställts upp samt i miljön kring gravkapellet.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Nisbeth Åke. Bildernas predikan. Medeltida kalkmålningar i Sverige.1985.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen
Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska
kyrkogårdar. 2001.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H
(red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817.
Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse

Väderstads gamla kyrkogård

